

Middelalderlandsbyen

Værkstedsarbejde 6

TEKSTILVÆRKSTED

Kartning (af karte=reuse; redskabet karte kommer via tysk fra latin carduus=tidsel)
Behandling af uld, bomuld eller andet fibermateriale før spinding eller fremstilling af filt. Håndkartning foretages med to karter, som består af to rektangulære træplader med håndtag på den ene langside, og hvis underside er forsynet med en mængde små kroge. Ved kartning løsnes fiberne og ordnes til en luftig pølse, tøjlen. Siden spindes tøjlen til garn. Ved kartning kan også frembringes filsede lag af paralleltliggende fibre, kartelag, der kan anvendes til filtning.

Håndspinding

Fremstilling af garn ud fra løse fibre. I sin simpleste form foregår håndspinding, ved at trille fibrene mod låret med den ene hånd, mens den anden trækker fibermassen ud til en tynd væge. Herefter kan det spundne garn vindes på en pind. Hvis man triller pinden mod låret kan man ligeledes sno garnet. En klump ler eller anden vægt får den til at blive tungere og gå mere stabilt. Herved opstår håndtenen, der gennem årtusinder over hele verden har været eneste redskab til fremstilling af alt garn til beklædning, fiskenet, skibssejl og reb. Håndtene findes i utallige variationer.

På et tidspunkt i historien anbringes tenen vandret mellem to holdere og drejes via et hånddrevet hjul og en drivrem over tenvægten, der herved omdannes til snoeskive. Opfindelsen af denne rok, skotrokken, ser ud til at være sket i Indien.

På håndten og skotrok sker spinding i to tempi. Først strækkes fibre og snos, hvorefter garnet vindes op.

I 1500-tallet videreudvikles spinderokken i Europa til træde- eller vingerokken, der er konstrueret til samtidig sning og opvinding.

Ved håndspinding bærer spinderen ofte fibre viklet om en såkaldt rok, en stok, der er stukket i bæltet, så begge hænder er fri til udtrækning af fibre og drejning af

håndtenen. Denne rok er fulgt med over til træderokken som hørhoved og har i Skandinavien givet navn til hele reskabet.

Efter spinding kan garnet anvendes direkte fra ten eller spole, eventuelt efter tvinding. Skal garnet vaskes og eventuelt farves før brug, haspes det af, det vil sige vindes omkring en garnhaspe, så det danner et bundt eller fed.

Som materiale til håndspinding har været anvendt alle slags animalske og vegetabiliske fibre, der har den nødvendige styrke og længde, med uld og hør som de vigtigste i middelalderen.

Filtning

Filtning fremkommer ved mekanisk bearbejdning af kartet uld eller andre dyrehår i våd tilstand, som resulterer i tæt, ikke vævet stof. Fibrenes evne til at filte udnyttes ved hjælp af fugt, varme og tryk. Når materialet påvirkes af fugt og varme i form af varmt vand, vil fibrenes skæl rejse sig og virke som modhagere. Fibrenes ensrettede vandring og skællenes krogagtige effekt frembringer et bestandigt materiale efter filtningen ophør. Filtning betegner den samlede fremstillingsproces, som kan opdeles i to faser. Filtning er den første fase, hvor ulden bearbejdes til sammenhængende, men ikke videre modstandsdygtig materiale. Valkningen er den efterfølgende proces, hvor den forfiltede uld ved hjælp af kraftig bearbejdning krymper til et tæt og kompakt materiale. Filten kan formes over skabelon til f. eks hatte og sokker.

Vævning

Vævning er en metode til stoffremstilling. To trådsytemer, oftest vinkelret på hinanden, flettes sammen til et materiale af tekstile fibre. Stoffets langsgående tråde kaldes kæden eller trenden. Kædetrådene holdes udspændt, og når de hæves og sænkes, dannes trådkryds, slettet eller faget. Foran det lægges skuddel eller islættet, som danner det tværgående trådsystem i det vævede stof.

I historiens løb har mange vævemodeller været brugt. Men her skal blot nævnes de to almindeligste væve i middelalderen.

Vægt- eller opstadsvæven er opretstående og var almindelig i oldtiden og langt ind i middelalderen og udbredt i Norden. Opstadsvæven blev i løbet af middelalderen afløst af skaftevæven, som har været kendt i Danmark siden 1100-tallet. Skaftevæven er det de fleste forstår ved en væv.

Plantefarvning

Tekstilarvning har været kendt i årtusinder. Farvede klæder er forbundet med status og magt. Tidligere blev planter i vid udstrækning brugt til farvning af tekstiler.